

ABSTRAKT

autor: mgr Katarzyna Nowak

tytuł rozprawy: Ograniczanie ryzyka konsumenta w ubezpieczeniach
łączonych z kredytem mieszkaniowym

Według danych ponad 2,3 mln osób spłaca obecnie kredyt mieszkaniowy. Akcja kredytowa jest cały czas wysoka i jest regularnie podsycona przez kolejne rządowe programy wsparcia dla kredytobiorców. Potrzeba badań poświęconych ochronie ubezpieczeniowej osób fizycznych zaciągających kredyt mieszkaniowy jest aktualna i ważna ze względu na dynamiczny wzrost liczby, jak i wartości udzielanych kredytów.

Współpraca bankowo – ubezpieczeniowa określana jest mianem bancassurance i stanowi część rynku ubezpieczeniowego, w ramach którego dystrybucją ubezpieczeń zajmują się banki, działając głównie w charakterze agentów zakładów ubezpieczeń. Nieprawidłowości na rynku ubezpieczeniowym mają częsty i poważny charakter i mieszczą się w tzw. nieuczciwej sprzedaży (ang. misselling). Zjawisko nieuczciwej sprzedaży może przybierać różne formy i w najbardziej ostrej postaci polega na oferowaniu ubezpieczeń całkowicie bezużytecznych dla konsumentów, co stanowi zupełne zaprzeczenie zasady adekwatności ubezpieczeń.

Głównym celem pracy jest ocena ubezpieczeń łączonych z kredytem mieszkaniowym jako narzędzia ograniczania ryzyka spłaty kredytu od strony kredytobiorcy – konsumenta. Prezentowana rozprawa doktorska wypełnia istniejącą lukę badawczą i podejmuje problem ochrony przed ryzykiem od strony nieprofesjonalnych kredytobiorców (konsumentów)

Rozprawa doktorska ma charakter teoretyczno-empiryczny i składa się z pięciu rozdziałów. W rozdziale pierwszym „*Ubezpieczenie i ograniczanie ryzyka*” wypracowane zostały podstawy pojęciowe i koncepcyjne do prowadzenia dalszych badań na podstawie studiów krajowej i zagranicznej literatury przedmiotu. Dokonana została konceptualizacja pojęć wykorzystywanych w pracy, przedstawione zostało ryzyko w świetle teorii, metody zarządzania ryzykiem, funkcje i zasady ubezpieczeń oraz kryteria oceny ochrony ubezpieczeniowej. Przeprowadzono systematykę dorobku w zakresie definiowania ubezpieczeń. W następnym kroku przedstawiono klasyfikację ubezpieczeń spłaty kredytu w oparciu o podział ustawowy. W rozdziale pierwszym przedstawione zostały również uwarunkowania stosowania ubezpieczenia jako narzędzia ograniczającego ryzyko.

W rozdziale drugim „*Podstawy prawne określające ochronę ubezpieczeniową konsumenta umowy o kredyt mieszkaniowy*” przeprowadzono analizę stosunku prawnego w umowie ubezpieczenia. W tej części przedstawiono charakterystykę ubezpieczeniowych wzorców umownych, a w szczególności ogólnych warunków ubezpieczenia oraz ich istotę i główne funkcje. Na podstawie przeglądu krajowych regulacji zaprezentowano i omówiono najistotniejsze wymogi dotyczące wzorców

umownych i ich stosowania przez zakłady ubezpieczeń. Omówiono i porównano sytuację prawną ubezpieczonego – kredytobiorcy w ubezpieczeniach indywidualnych i grupowych. W rozdziale tym została również omówiona koncepcja cesji uprawnień z umowy ubezpieczenia.

Rozdział trzeci „*Sprzedaż krzyżowa kredytów mieszkaniowych i ubezpieczeń oraz jej implikacje dla ochrony ubezpieczeniowej konsumenta*” dotyczy aspektów sprzedaży krzyżowej kredytów mieszkaniowych i ubezpieczeń. W tej części, na podstawie studium literatury przedmiotu oraz analizy obowiązujących w Polsce regulacji, przedstawiono ustawową definicję umowy kredytu hipotecznego, wskazano różnice między kredytem hipotecznym a kredytem mieszkaniowym oraz przedstawiono proponowane przez banki rodzaje ubezpieczeń spłaty kredytu. W dalszej kolejności, na podstawie opracowań i raportów Komisji Nadzoru Finansowego, przedstawiono nadużycia i główne problemy ubezpieczonych kredytobiorców na rynku bancassurance przed wprowadzeniem Rekomendacji U z 2015 r. i innych przepisów sektorowych. W tej części pracy omówiono najważniejsze zmiany legislacyjne dotyczące uczestników rynku bancassurance oraz przedstawiono charakterystykę rynku bancassurance w Polsce w latach 2012-2022. W kolejnym kroku przedstawiono definicje pojęcia sprzedaży krzyżowej oraz sprzedaży związanej i łączonej. Zaprezentowano również aktualny stan prawny sprzedaży krzyżowej w Polsce i w wybranych krajach Unii Europejskiej. W ostatniej części rozdziału trzeciego przedstawiono aktualne nieprawidłowości w procesie oferowania ubezpieczeń przez banki w świetle wyników badań własnych obejmujących analizę konstrukcji ofert na kredyt mieszkaniowy oraz analizę skarg zgłaszanych przez konsumentów do Rzecznika Finansowego w latach 2017-2021.

Rozdział czwarty „*Analiza porównawcza ochrony ubezpieczeniowej konsumentów – kredytobiorców na podstawie postanowień ogólnych warunków ubezpieczenia w ubezpieczeniach oferowanych z kredytami mieszkaniowymi*” poświęcony jest analizie porównawczej zakresu ochrony ubezpieczeniowej, która została przeprowadzona na podstawie ogólnych warunków ubezpieczeń dodawanych do kredytów mieszkaniowych przez 10 największych banków. W badaniu wykorzystano ogólne warunki ubezpieczenia, które były dostępne w ofertach banków w 2022 r. Omówiono także główne założenia wybranych dwóch mechanizmów wsparcia kredytobiorców, a następnie porównano je z ubezpieczeniem dochodu. Rozdział czwarty zawiera również podsumowanie i ocenę formalnego zakresu ochrony ubezpieczeniowej.

W rozdziale piątym „*Postawy konsumentów wobec ryzyka i ubezpieczeń łączonych z kredytem mieszkaniowym*” we wstępie przedstawiono obecny dorobek naukowy poświęcony badaniom nad zachowaniami konsumentów na rynku ubezpieczeniowym. Następnie zaprezentowano procedurę, metodykę i wyniki własnego badania ankietowego. Celem przeprowadzenia ankiety było poznanie stosunku badanych wobec ryzyka niezdolności do spłaty kredytu mieszkaniowego oraz ubezpieczeń spłaty kredytu stanowiących zabezpieczenie długu. Realizacja badań ankietowych umożliwiła również na opracowanie rekomendowanych kierunków zmian, które byłyby korzystne z punktu widzenia ochrony interesu konsumenta.